

8. Щолокова О. П. Формування художньої культури в процесі професійної підготовки педагога-музиканта. *Українське музикознавство*. Вип. 25. Київ: Муз. Україна, 1990. 150 с.

REFERENCES

1. Volkov, S. M. (2003). Systema mystetskoï osvity v kulturi Ukrainy 90-kh rokiv XX stolittya: tradytsii, reformy, perspektyvy [The system of art education in the culture of Ukraine in the 90s of the twentieth century: traditions, reforms, prospects]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv, 20 p. [in Ukrainian].

2. Gurenko, Ye. G. (1982). Problemy khudozhestvennoy interpretatsii: filosofskiy analiz [Problems of artistic interpretation: philosophical analysis]. Novosibirsk, 319 p. [in Russian].

3. Kagan, M. S. (1996). Filosofiya kultury [Philosophy of culture]. St. Petersburg, 416 p. [in Russian].

4. Mykhailychenko, O. V. (2004). Osnovy zahalnoi ta

muzychnoi pedahohiky [Fundamentals of general and music pedagogy]. *Tutorial*. 210 p. [in Ukrainian].

5. Padalka, H. M. (2008). Pedahohika mystetstva (Teoriya i metodyka vykladannya mystetskykh dystsyplin) [Pedagogy of art (Theory and methods of teaching art disciplines)]. Kyiv, 274 p. [in Ukrainian].

6. Rudnytska, O. P. (2005). Muzyka i kultura osobystosti: problemy suchasnoi pedahohichnoi osvity [Music and culture of personality: problems of modern pedagogical education]. Ternopil, 360 p. [in Ukrainian].

7. Tsypin, G. M. (1994). Psikhologiya muzykalnoy deyatelnosti [Psychology of musical activity]. Moscow, 256 p. [in Russian].

8. Sheholokova, O. P. (2011). Formuvannya khudozhnoi kultury v protsesi profesiynoi pidhotovky pedahohamuzykanta [Formation of artistic culture in the process of professional training of a music teacher]. *Ukrainian musicology*. Vol. 25. Kyiv, 150 p. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 14.01.2022

УДК 378.015.31:78.092]”026.15(045)

DOI:

Тетяна Дорош, кандидат наук з державного управління, професор кафедри фортепіано
Комунального закладу “Харківська гуманітарно-педагогічна академія”
Харківської обласної ради

МИСТЕЦЬКІ КОНКУРСИ ЯК ЗАСІБ ТВОРЧОГО ЗРОСТАННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ

У статті розкрито проблеми професійної підготовки здобувачів вищої освіти мистецького профілю. Проаналізовано аспекти теоретичної та практичної (інструментально-виконавської) діяльності, які становлять цілісну освітню діяльність, спрямовану на формування й розвиток спеціальних компетентностей майбутнього вчителя музики. Визначено компоненти успішного інструментального виступу майбутнього фахівця, де невід’ємним елементом підготовки до мистецьких заходів є самостійна робота над музичним твором, потреба в якій безпосередньо впливає на особистісну зрілість учасника освітнього процесу; здатність у майбутньому ефективно розв’язувати професійні завдання. Доведено, що плідна самостійна робота з різноманітним музичним матеріалом стимулює інтерес до музики, виховує самоконтроль, самоорганізованість, самодисциплінованість, розвиває виконавську культуру.

Ключові слова: мистецькі конкурси; музичний твір; творчість; здобувач освіти; майбутній учитель музики.

Лит. 7.

Tetiana Dorosh, Ph.D. (Public Administration), Professor of the Piano Municipal Department
“Kharkiv Humanitarian-Pedagogical Academy”, Kharkiv Regional Council

ART COMPETITIONS AS A MEANS OF CREATIVE GROWTH FOR FUTURE MUSIC TEACHERS

The article treats the problems of professional training of higher education students in art as representatives of the artistic and humanistic formation, who are able to develop their skills on their own, enrich themselves spiritually, and respond quickly to changes. Among the outlined problems, the readiness of the future specialist for artistic competitions is the most important, which determined the purpose of the study. Aspects of theoretical and practical (such as performance skills) activities that represent a holistic educational activity aimed at the formation and development of special competencies of future music teachers are analyzed. The main pedagogical principles of technical training are revealed, as well as the need to realize the intonational basis of music which is formed by its elements (melody, harmony, rhythm), the importance of concentrating on the qualitative interpretation of the artistic image, the development of technical skills, and the ability to artistically interpret musical works. The components of

a successful instrumental performance of a future specialist are identified: independent work on a piece of music is considered an integral element of preparation for artistic events, and the need for it directly affects the personal maturity of the participant, as well as their ability to effectively solve professional problems. It is proved that fruitful independent work with a variety of musical material stimulates interest in music, cultivates self-control, self-organization, self-discipline, and develops performing culture. Examples of participation of higher education students of the Piano Department of the Municipal establishment "Kharkiv Humanitarian-Pedagogical Academy" of the Kharkiv Regional Council in art competitions are given. Such participation results in the extraordinary willpower, achievement of the students' goals, and positive experience gained from the creative process.

Keywords: art competitions; piece of music; creativity; higher education student; future music teacher.

Постановка проблеми. В умовах швидкозмінних реалій вища освіта залишається потужною основою, де людина формується як особистість, набуває універсальні професійні якості, розкриває свій талант. Мистецькі конкурси, що відбуваються як в Україні, так і за її межами, дають можливість кожному учаснику освітнього процесу розкрити свої потенційні можливості, продемонструвати власні здобутки. Ясне розуміння того, яким має бути підготовка до цих заходів, які якості набуваються у цьому процесі, дасть можливість майбутньому фахівцю розкрити здібності, збагатити власний і соціальний досвід новими досягненнями. Саме це й обумовило актуальність нашої статті.

Аналіз основних досліджень і публікацій.

У дослідженнях багатьох учених (Н. Аніщенко, З. Дубового, В. Крицького, Г. Нейгауза, В. Петрушина, О. Ростовського та інших) розкрито різні аспекти творчого розвитку майбутнього фахівця мистецького спрямування. Водночас, мистецькі конкурси ще не були предметом цілісного наукового дослідження, зокрема, поза увагою науковців залишилися проблеми готовності здобувачів освіти до участі в цих заходах.

Метою статті є аналіз науково-педагогічних джерел, де досліджуються проблеми професійної підготовки здобувачів вищої освіти, серед яких чільне місце займає готовність майбутнього вчителя музики до мистецьких конкурсних заходів.

Виклад основного матеріалу дослідження.

У сучасному суспільстві висувуються нові вимоги до підготовки майбутніх фахівців як представників художньо-гуманістичної формації, здатних розвивати власні здібності, духовно збагачуватися, швидко реагувати на зміни. Фахова підготовка майбутнього вчителя музики, що здійснюється у закладах вищої освіти (ЗВО), поєднує як теоретичні, так і практичні види діяльності. Головними педагогічними принципами практичної (інструментально-виконавської) підготовки є осмислена гра, розуміння інтонаційної основи музики, яка утворюється її елементами (мелодією, гармонією, ритмом), утілення художнього образу, технічний розвиток, уміння художньої інтерпретації музичних творів.

В. Крицький серед основних критеріїв музично-виконавської інтерпретації виділяє: художню достовірність, оригінальність, виконавську манеру втілення. До художньої достовірності науковець вводить поняття, що вказують на істинність, правильність, на те, що не викликає сумнівів. Поняття оригінальності вказує саме на творчість, передбачає створення оригінального продукту, де виявляються особисте "бачення" твору, індивідуальний підхід у трактуванні, власна виконавська концепція [3, 47–51].

У нашій статті творчість розглядаємо як психологічну готовність майбутнього вчителя музики до конкурсних заходів. Переможцем, найкращим виконавцем є той, хто впевнено й переконливо відтворює задум композитора, долає перешкоди (технічні, психологічні, сценічні тощо).

В. Петрушин пропонує виконавцю здійснити психологічну адаптацію до ситуації сценічного виступу у такий спосіб – зануритися в автогенний стан, тобто розслабити м'язи тіла, відпочити, дихати рівно й спокійно. А далі – увийти сцену, рояль, слухачів, журі, перед якими треба виступити. При цьому автогенне занурення, – вважає дослідник, – допомагає усунути негативне хвилювання, замінює його позитивним настроєм. Після завершення сеансу учасники обмінюються своїми відчуттями й враженнями, що виникали. На заключному етапі, коли музичний твір остаточно вивчений напам'ять, автор пропонує програти його цілком – від початку до кінця [6, 295–296]. Цей прийом дасть можливість порівняти моменти хвилювання із якісним виконанням, виявити заздалегідь слабкі сторони, що можуть раптово з'явитися. Не менш корисним у цьому випадку є зроблений на телефон відеозапис власної гри. Під час запису варто грати без зупинок, не виправлятися, не повторювати окремі фрази, а рухатися вперед, уявляти слухачку аудиторію.

Слід пам'ятати, що кінцевою метою вивчення музичного твору є його коректна інтерпретація. Вдумливе, багаторазове відтворення музичного твору допоможе виконавцю розкрити індивідуальні здібності, оволодіти новими виконавськими засобами виразності, подолати технічні проблеми, які можуть виникнути під час виступу на

мистецькому конкурсі. Окрім того, у такий спосіб можна зосередитись на якісному втіленні художнього образу, отримати можливість уявити й пережити те, що відсутнє в його реальному емоційному досвіді. Усі особистісні характеристики, здобуті в цьому процесі, виступають результатом поступового накопичення, збагачення власних поглядів, ціннісних орієнтацій.

Цей прийом є корисним, про що свідчить робота Г. Нейгауза “Об искусстве фортепьянной игры”, де автор наводить приклад із власної практики й пропонує застосовувати “метод придбання майстерності на основі стажу”. Мається на увазі неодноразове виконання музичного твору під наглядом педагога: через деякі проміжки часу знову й знову виконувати його перед публікою [4, 238–241]. У такий спосіб перед виконавцем розкриваються нові грані образів, що допомагають глибше осягнути зміст твору, зрозуміти його суть. Завдяки такому прийому виконавець по-іншому сприймає музику, отримує естетичну насолоду від цієї новизни. Цей висновок є дуже важливим для майбутніх учителів музики в процесі підготовки до мистецьких конкурсів, оскільки демонструє роль і значення повторних музичних сприймань, де пізнання музики спрямовується на пізнання себе, своїх переживань, збуджує фантазію, уяву. Саме в цьому процесі створюються автоматичні виконавські прийоми, навички перетворюються на вміння й виступають виразним засобом утілення музичної думки виконавця.

Як процес і результат становлення особистісних якостей майбутнього вчителя розглядає музичне сприйняття Н. Аніщенко. Дослідниця стверджує, що музичне сприйняття як структурно-функціональний компонент духовної культури особистості, разом з іншими соціально-культурними явищами забезпечує педагогічну підготовку вчителя та його розвиток загалом [1, 37–38]. Професійну педагогічну підготовку доцільно розглядати як цілісну освітню діяльність, спрямовану на здобуття майбутніми фахівцями спеціальних знань, умінь, навичок, формування у них професійно значущих особистісних якостей, здібностей.

Методологічно важливим для формування виконавської майстерності майбутніх учителів музики є детальне вивчення творів класичної музики та розмаїтих композицій вітчизняних авторів. Отже, на індивідуальних музичних заняттях здобувачі освіти вивчають музичні композиції композиторів різних країн, звертається увага на художнє виховання мистецького смаку виконавців, розуміння стилістики творів. Окрім

того, майбутні фахівці привчаються самостійно творчо працювати над музичним матеріалом, отримуючи практичні поради щодо вибору раціональних методів роботи, які можна здійснювати без участі викладача. Потреба в цій роботі безпосередньо впливає на особистісну зрілість і самостійність учасника освітнього процесу, здатність у майбутньому ефективно розв’язувати професійні завдання.

Найбільшими проблемами, що виникають зі здобувачами вищої освіти під час роботи над музичним твором, є:

- великий за обсягом музичний твір, який необхідно цілком охопити та виразно виконати напам’ять;

- технічно складні виконавські прийоми, з якими виконавець не одразу може впоратися;

- різноманітність динамічних звукових градацій;

- уміння зберігати темпову особливість твору, не допускати раптових змін – уповільнень (це може відбуватися через технічні виконавські проблеми);

- уміння вслуховуватися в свою гру (в ансамблевому виконанні – у гру партнера), чути своє виконання.

Нині на кафедрі фортепіано Комунального закладу “Харківська гуманітарно-педагогічна академія” Харківської обласної ради чільне місце займає підготовка майбутніх учителів музики до мистецьких заходів, що відбуваються як очно, так і дистанційно по всьому світу. Яскравим свідченням мистецьких здобутків кафедри є участь здобувачів вищої освіти в розмаїтих конкурсах, фестивалях.

Так, наприклад, учасником міжнародного фестивалю-конкурсу (номінація – інструментальне мистецтво) “Wonder Fest Georgia” став здобувач академії, який представив фортепіанну п’єсу П. Чайковського “Баркарола (Червень)” (із добірки “Пори року”). У пісні човняра (саме так перекладається це слово з італійської мови) на спокійній водній поверхні відтворюється плавний рух, це погойдується човен. У цій п’єсі можна почути “шум листя на деревах”, що доноситься із берега. Достатньо виразна мелодія звучить у різних регістрах, одна фраза підхоплюється іншою, начебто відбувається розмова між людьми у вигляді діалогу “запитань і відповідей. Середня частина контрастує з крайніми розділами (структура твору – три частини), мінор змінюється мажором, що привносить радісні й світлі відчуття. У репризі (третій, заключній частині) мелодія розчиняється в арпеджованих акордах. Мирне, спокійне погойдування нагадує розставання. У кінці п’єси все завмирає,

заспокоюється, настає тиша. Саме таке відтворення художнього образу популярного твору, де відсутні фальшиві почуття, а передається чарівність звука, ліричність і патетика музики композитора принесли учаснику мистецького заходу перемогу.

Варто також додати, що запорукою успішного інструментального виступу є:

- технічна майстерність, звільнення м'язової напруги, фізичної скруті тощо;

- чітке й послідовне викладення музичного матеріалу;

- уникнення будь-яких хвилювань, що призводить до зупинок; відчуття психічної стабільності;

- компетентність – відчуття того, що “я можу це зробити”, уміння зосередитись на художньому образі музичного твору;

- усвідомлення власної ідентичності (“хто я є”), здатність продемонструвати власне бачення музичного образу, не порушуючи задум композитора;

- систематично організовані репетиції, які є продуктивними в процесі підготовки до мистецьких конкурсів;

- місія – відчуття себе на мистецькому конкурсі, як представника свого закладу (персональна відповідальність).

Усі ці компоненти допоможуть здобувачам вищої освіти досягнути успіху в мистецьких заходах.

До репертуару фортепіанного ансамблю (в чотири руки), що виконувався в мистецькому конкурсі International Festival-Competition. Nordin Fest – 2021 (Finland, Helsinki), увійшов оригінальний твір К. Веласкес-Л. Жульєвої “Бесаме мучо”. Автором цього легендарного “тімну першого кохання” є мексиканська піаністка. А наша сучасна композиторка, аранжувальниця посилила мелодійний рух октавами та акордами у восьми тривалостях, що склало основний фактурний вид цієї п'єси. При виконанні мелодичних ходів октавами, акордами, де домінує верхній звук (тема), доцільно відчувати максимальну свободу в руках, пластику рухів. Тема кохання – вічна у мистецтві, яка допомагає людині творити, відчувати себе щасливою, сильною, радісною. Під час відтворення цієї композиції домінувала надзвичайна сила волі, що допомогла виконавцям подолати технічні негаразди, бажання реалізувати спільну ідею, досягти поставленої мети, мати оптимістичний погляд не тільки на сам творчий процес, а й на життєві ситуації. Така цілеспрямована єдність забезпечила фортепіанному дуету успішне

виконання музичного твору на мистецькому конкурсі.

Варто також підкреслити, що невід'ємним елементом такої підготовки є самостійна робота учасників освітнього процесу та безперервний саморозвиток. Організація такої роботи досить складна, оскільки тісно пов'язана з рівнем самоусвідомлення, самоповаги, позитивним настроєм виконавців.

В освітньому процесі доцільно готувати здобувачів вищої освіти до плідної самостійної роботи з різноманітним музичним матеріалом, стимулювати інтерес до нього, розвивати виконавську культуру. Найбільш складний етап – гармонічний аналіз твору, де розглядаються його оригінальні побудова, структура, інтонації, засоби музичної виразності. У процесі роботи над музичним матеріалом варто користуватися словниками для уточнення невідомих музичних термінів і понять, творчо сприймати будь-який музичний твір, що стимулює процес формування самостійного мислення. Завдяки самостійній роботі майбутні фахівці набувають здатність:

- цілеспрямовано й усвідомлено набувати знання;

- виховувати в собі самоконтроль, самоорганізованість, самодисциплінованість та інші якісні риси особистості;

- осмислено виконувати музичні твори, аналізувати недоліки й досягнення, здійснювати власну інтерпретацію;

- формувати сценічну культуру;

- набувати навичок самостійної роботи для подальшої професійної діяльності: самостійно розв'язувати проблемні питання, знаходити конструктивні рішення, виходити із кризових ситуацій.

Для того, щоб професійна підготовка майбутнього вчителя музики стала засобом формування самостійності, З. Дубовий пропонує урізноманітнювати арсенал засобів, прийомів і методів цієї підготовки, брати до уваги складну специфіку поєднання власне педагогічної та музично-мистецької діяльності. Якість фахового навчання майбутніх учителів музики безпосередньо залежить від сформованості в її суб'єктів самостійності як важливої професійно-особистісної риси, – стверджує науковець [2, 42–43].

Для успішного виконання самостійної роботи обов'язково має бути контроль із боку викладача, який своєчасно прийде на допомогу, підкаже, дасть пораду, запропонує поділитися враженнями, здобутими у процесі сприймання музичних творів. Музичне сприймання відбувається під впливом твору на слухача, який не припиняється із

закінченням звучання, – вважав О. Ростовський. На його думку, “чистого” сприймання не існує взагалі – кожен твір у свідомості слухача живе в складній суперечливій єдності з іншими, осмислюється в контексті інших творів як близьких, так і далеких від нього за змістом [7, 75].

Висновки з даного дослідження й перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. Підсумовуючи вищевикладене, підкреслимо, що в результаті здобуття вищої освіти з музичного мистецтва в майбутніх учителів має бути готова сформованість до участі в мистецьких конкурсах, під час підготовки до яких вони осмислюють глибинний зміст музичного твору, відчувають відповідальність свого виступу, культурно й інтелектуально розвиваються, емоційно збагачуються. Подальше дослідження цього питання не дозволить зруйнувати творчий процес і втратити свіжість емоційних переживань під час підготовки до мистецьких конкурсів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аніщенко Н. В. Особливості діагностування музичного сприйняття майбутніх учителів мистецтвознавчих предметів : монографія. Київ : Інститут обдарованої дитини, 2014. 184 с.
2. Дубовий З. С. Формування самостійності майбутніх учителів музики у процесі дистанційного навчання : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.09 / Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. Київ, 2019. 260 с.
3. Крицький В. М. Музично-виконавська інтерпретація: педагогічні проблеми музично-виконавської підготовки : монографія. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2009. 158 с.
4. Нейгауз Г. Г. Об искусстве фортепианной игры. Москва : Музыка, 1967. 308 с.
5. Олексюк О. М. Музична педагогіка : навч. посібник. Київ : КНУКіМ, 2006. 188 с.

6. Петрушин В.И. Музыкальная психология : учебное пособие для вузов 3-е изд. Москва : Академический Проект; Гаудеамус, 2009. 400 с.

7. Ростовський О. Я. Педагогіка музичного сприймання : навч.-метод. посібник. Київ : ІЗМН, 1997. 248 с.

REFERENCES

1. Anishchenko, N. V. (2014). Osoblyvosti diahnostuvannya muzychnoho spryynyattya maybutnikh uchyteliv mystetstvoznachykh predmetiv [Features of diagnostics of musical perception of future teachers of art subjects]. Monograph. Kyiv, 184 p. [in Ukrainian].
2. Dubovyy, Z. S. (2019). Formuvannya samostiynosti maybutnikh uchyteliv muzyky u protsesi dystantsiynoho navchannya [Formation of independence of future music teachers in the process of distance learning]. *Candidate's thesis*. Kyiv, 260 p. [in Ukrainian].
3. Krytskiy, V. M. (2009). Muzychno-vykonavska interpretatsiya: pedahohichni problemy muzychno-vykonavskoyi pidhotovky [Musically performance interpretation: pedagogical problems musically performance preparations]. Monograph. Nizhyn, 158 p. [in Ukrainian].
4. Neyihauz, G. (1961). Ob iskusstve fortepiannoyi igry [About the art of piano playing]. Moscow, 308 p. [in Ukrainian].
5. Oleksyuk, O. M. (2006). Muzychna pedahohika : navch. posibnyk [Musical pedagogics]. Kyiv, 188 p. [in Ukrainian].
6. Petrushin, V. I. (2009). Muzykalnaja psihologija: uchebnoe posobie dlja vuzov [Musical psychology: train aid for the higher school]. (3rd ed.). Moscow, 400 p. [in Russian].
7. Rostovskyy, O. Ya. (1997). Pedahohika muzychnoho spryumannya [Pedagogic of musical perception]. *Teaching method manual*. Kyiv, 248 p. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 10.01.2022

“Не в кількості знань полягає освіта, а в повному розумінні й майстерному застосуванні всього того, що знаєш”.

*Адольф Дістервег
німецький педагог-демократ*

“Успіх приходить лише до тих, хто не залишає спроб домогтися свого і незмінно має позитивне світосприйняття”.

*Вільям Клемент Стоун
американський бізнесмен, меценат*

